

Društveni aspekti prisilnih migracija: uvod u tematski blok

JELENA ZLATKOVIĆ-WINTER

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

E-mail: jwinter@x400.srce.hr

Evropa je danas suočena sa najvećom izbjegličkom krizom nakon drugoga svjetskog rata. Velikosrpska agresija početkom 1991. godine, a godinu dana poslije na BiH, pokrenula je veliki val prognanika i izbjeglica. Masovne, prisilne migracije uzrokovane ratom utjecale su na promjenu društvene i gospodarske strukture Hrvatske. Više od pola milijuna ljudi našlo je smještaj i zaštitu u slobodnom dijelu Hrvatske.

Problem izbjeglica i prognanika ima političke, pravne, ekonomske, sociološke i demografske dimenzije. Prići mu treba, stoga, i teorijski i praktično. Masovni priljev prisilnih migranata izvršio je golemi utjecaj na sve društvene dimenzije života u Hrvatskoj. U tom smislu, zahtjev za interdisciplinarnim pristupom izbjegličkim studijama, kao i smještanje istih u međunarodni pravni okvir, nužan je i hitan.

Cilj ovog tematskog bloka o prisilnim migracijama jest prije svega označiti najvažnije probleme s kojima se analitičari i istraživači susreću. Imajući na umu interdisciplinarnost teme, u blok smo uvrstili članke koji probleme motre iz pravno-sociološkoga (Dacyl), teorijsko-konceptualnoga (Mežnarić), demografskoga (Lajić), empirijskoga (Mesić) i aplikativnog (Seferagić) rakursa nadajući se da će našoj znanstvenoj zajednici biti od pomoći u daljnjem promišljanju izbjegličke i prognaničke problematike.

Prvi od pet okupljenih radova, "In Search of a Comprehensive European System...", analizira sustav međunarodne, regionalne i nacionalne odgovornosti za izbjeglice. Veliki broj prisilnih migranata u svijetu otvorio je pitanje držanja međunarodne zajednice i njenog pravnog sustava prema njihovoj skrbi. Janina Dacyl izlaže snažnu kritiku međunarodnoga pravnog reguliranja izbjegličkoga pitanja te se zalaže za novi režim regionalne zaštite tzv. izvankonvencijskih izbjeglica. Autorica posebice naglašava princip podjele odgovornosti.

Uzrok nesavršenosti međunarodnoga pravnog sustava za zaštitu izbjeglica leži i u nejasnim definicijama i konceptima. U potragu za pojmom koji povezuje dva koncepta - prinudne i neprinudne migracije kao i u promišljanje i razjašnjavanje konceptata kojima se znanost služi kada govori o prisilnim migracijama, vodi nas članak Silve Mežnarić "Migracije, prinudne migracije, izbjeglištvo: građa za konceptualizaciju".

Zbog velikog broja ratnih izbjeglica i prognanika, hrvatsko se društvo našlo u izvanrednom stanju. Mnoge se demografske posljedice već snažno osjećaju, dok će ostale prožimati budući demografski razvitak, tvrdi Ivan Lajić u članku o demografskom razvitku Hrvatske u razdoblju 1991.-1994. Kao što rad pokazuje, značenje demografske analize za razumijevanje izbjegličkog problema - posebice u hrvatskom kontekstu - teško je precijeniti.

Prva istraživanja o prognanicima i izbjeglicima provedena u Hrvatskoj Milan Mesić je objavio već 1992. godine. U ovom tematskom bloku isti autor nastavlja izvještavati o rezultatima empirijskog istraživanja hrvatskih i bosansko-hercegovačkih izbjeglica u Hrvatskoj, Mađarskoj i Njemačkoj. Ovoga puta u centru je pozornosti kompleksni odnos raseljenih osoba prema novoj socijalnoj situaciji (izbjeglištvu).

Članak Dušice Seferagić ("Živjeti ili preživljavati") primijenjena je sociologija koja se bavi sustavnom analizom i valorizacijom specifičnog modela humanitarne pomoći izbjeglicama i prognanicima u Hrvatskoj. Razmatranje konceptata i operacionalizacija tzv. participa-

ativnog modela odličan je primjer pragmatičnog iskoraka sociologije u konkretnu društvenu zbilju.

U blok je uvrštena i informacija o postojećoj bazi podataka o prisilnim migracijama, u kojoj su prikupljene i vrednovane akcije i mjere vlade, nevladinih i humanitarnih organizacija, dokumenti i podaci o prisilnim migracijama, te istraživanja i terenske studije u Hrvatskoj. Isto tako, istraživački je tim okupljen oko ovoga projekta prikupio i obradio studije koje prikazuju inozemna iskustva.

Jasno je da ovaj temat nije mogao uključiti sve dimenzije fenomena prisilnih migracija; nedostaju, primjerice, povijesni, etnološki ili antropološki pristup. Također, ova problematika zahtijeva intenzivnija istraživanja migracijskih tokova, koja bi rasvijetlila uzroke i posljedice izbjegličkih valova. Povrh toga, kao što jedna od autorica sugerira, izbjeglička dinamika jest i krupan izazov postojećoj strukturi međunarodnih odnosa. Nadamo se da će ovaj tematski blok u Reviji za sociologiju potaknuti daljnje istraživačke napore na polju prisilnih migracija te utjecati na sve one, u prvome redu političare i praktičare, čiji postupci mogu poboljšati stanje u kojem se prognanici i izbjeglice nalaze. Konačni cilj - služiti interesima onih koje istražujemo - nužno je stalno imati na umu.